

Sommeren er tid for utstillinger og museumsbesøk. I år har jeg vandret fra Junaiten i Lillesand til Nordberg Fort og Brooklyn Square på Lista.

Stevnemøte med svunne år

Sommeren er tid for utstillinger og museumsbesøk. I år har jeg vandret fra Junaiten i Lillesand til Nordberg fort og Brooklyn Square på Lista, hvor jeg har hatt stevnemøte med svunne år. Utstillinger om det norske Amerika hvor barndommens rike blir levende og gjenkjennelig. Og hvor du forstår at den virkelighet som omspann din oppvekst i Farsund på 1940- og 50-tallet er unik norsk kulturhistorie i dag.

At det som var hverdagsliv for oss som vokste opp i Farsund og på Lista i disse etterkrigsårene viser seg nå, 60 år senere, å fremstå som et så særegent sosio-kulturelt miljø at det er blitt gjenstand for etnologiske forskningsprosjekter – norsk-amerikanismen på Lista-landet – i regi av etnologen Siv Ringdal fra Farsund.

Det var et miljø hvor Farsund, Spind, Vanse, Tjørve og Borhaug var forsteder til Brooklyn, og hvor det tidvis var flere yrkesaktive fra disse sørlandsbygdene i arbeid i New York enn i hjembygda. Denne kulturreisen avleiret seg selvsagt i språk, omgangsformer, matvaner, klesdrakter, arkitektur og interiør – i det hele tatt i alle former for materielle ytringsformer. Og det var et kulturfenomén som selvsagt ikke avgrenset seg til Lista-halvøya, men som preget en hel landsdel. Derfor nikker også lillesandere gjenkjennende til de norsk-amerikanske relikviene på utstillingen Junaiten i Lillesand.

Men vi reflekterte selvsagt ikke over det da – at vi var et kulturelt avvik i etterkrigs-Norge, hvor Lista-landet og Lyngdal og Spind lå som en enklave i kongeriket hvor de misunnelsesverdige flotte eneboligene som var en naturlig del av kulturlandskapet på Lista og i Spind, var bygd etter tegninger fra amerikanske ferdighuskataloger fra 1920- og 30-årene. Og at bygningsmessige finesser var hentet

”Amerikapakkene introduserte nye og dristige klesmoter på det trauste Listalandet med bondekvinne i New Look, silkestrømper, neglelakk og leppestift.

fra villastrøkene på Long Island og Staten Island.

Og jeg husker Amerika-lukten – den udefinierbare odøren som fulgte amerikapakken til jul og som ble sittende i klærne, i julegavene og julepapiret som en duft av det forjettede land på andre siden av Atlanterhavet. En blanding av sukkertøy, Juicy Fruit og kamferkuler. Det luktet amerikansk. Det luktet velstand og overflod. Det luktet Hollywood og glamor.

Og amerikapakken introduserte nye og dristige klesmoter på det trauste Listalandet med bondekvinne i New Look, silkestrømper, neglelakk og leppestift. Og på de trange, gruset veiene i vestfylket rullet Studbakere,

Chevrolet, Buicker og Oldsmobiler som den selvfølgeligste ting, mens resten av Norge var rammet av bilrasjonering.

Norsk-amerikanerne tok ikke bare med seg hjem materielle goder. De brakte også med seg språk, seder og skikker som gled inn i de lokale ytringsformene. I dag bekymrer språkrøkterne seg over anglisismene i det norske språk – innblandingen av engelske ord og uttrykk. Det var allerede en språklig realitet i vest-fylket for 60 år siden. Spørsmålet om du kunne hjelpe naboen med trunken eller suitcasen vakte ingen språklige reaksjoner i en tid da den norske språksstriden var på sitt høyeste.

Samnorsken var en større trussel enn norsk-amerikanismen på Lista-landet.

Jo, vi vokste nok opp i en kulturell enklave på Listalandet og der omkring, sterkt preget av amerikanismen. Så kan vi gruble over hvilke spor det har satt i sjelen til de generasjoner som har vokst opp under den norsk-amerikanske innflytelsen. Hvordan det har påvirket deres livsanskuelse, atferd og tenkesett. De sterke familiære og kulturelle båndene til Amerika har utvilsomt satt sin signatur på listalendinger, kvinesdøler og spindsværing.

Det amerikanske arbeidslivet dyrket individualismen og en høy arbeidsmoral. Årelange økter som floorleggere i Amerika for å spare opp penger til familien og gården hjemme fremmet nøysomhet og forsakelse. Og amerikansk politikk, uansett parti, har dyrket liberalismen og den enkeltes frihet langt sterkere enn de hjemlige variantene av liberale partier. Derfor er det ikke underlig at Fremskrittspartiet, med sin ekstreme økonomiske liberalisme, har sin sterkeste bastion her i landet i det amerikanske Norge, vest i Agder. Norsk-amerikanerne har tatt med seg hjem amerikanernes inngrodde motforestillinger mot skatter, avgifter og offentlige inngrep – Fremskrittspartiets mantra. Derfor oppnådde Fremskrittspartiet 39,8 prosents oppslutning i Farsund ved siste stortingsvalg – partiets beste resultat i Norge, samtidig som Fremskrittspartiet fikk sitt beste i fylkesresultat i Vest-Agder med 27,4 prosents oppslutning, og endte som fylkets største parti.

Norsk Data-gründeren og investoren, Terje Mikalsen, som er født og oppvokst på Lista gav meg i sin tid en ABC-innføring i Listas sosiologi. Han pekte på at norsk-amerikanismen hadde minst tre viktige sosiale og økonomiske konsekvenser for utviklingen i dette distriktet. For det første førte det til at driftige jærboer innvandret til Lista i de første etterkrigsårene hvor de overtok de gårdsbrukene som var blitt fraflyttet. De tok med seg jærboenes landbruksteknologi og arbeidsmoral. Nyrydding og stubbebryting var et vanlig syn på Lista i etterkrigstiden. For det annet akkumulerte norsk-amerikanerne kapital i Amerika som ble investert i gårdsbrukene og som bidro både til kommunekassen og til å modernisere jordbruket. Og for det tredje representerte Brooklyn et sikkert alternativt arbeidsmarked for listalendingene når utkommet hjemme ble for magert.

Slik sett kan et par sommerlige museumsbesøk danne en høyere himmel for forståelsen av vår identitet som sørlendinger. Ha en fortsatt god sommer!

Finn Holmer-Hoven

Innspill

- tidligere sjefredaktør, skriver i Fædrelandsvennen annenhver uke.